

سرشناسه	:	هاشم‌زاده، شهلا، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدیدآور	:	نسب‌شناسی ژنتیک: تحلیل فقهی و حقوقی آزمایش
دی‌ان‌ای در اثبات نسبت و نفی ولد/ نویسنده شهلا هاشم‌زاده.		
مشخصات نشر	:	قم: حکیم روز، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۱۱۲ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	:	۲۵۰۰۰ ریال 978-622-737818-4 :
موضوع	:	خویشاوندی (حقوق) -- ایران
موضوع	:	خویشاوندی (فقه) -- ایران
موضوع	:	ادله اثبات دعوی -- ایران
رده بندی کنگره	:	KMH۵۸۳
رده بندی دیویی	:	۵۵۰۱۵/۳۴۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۷۳۱۳۷۳۹

نسب‌شناسی ژنتیک

نویسنده: شهلا هاشم‌زاده

ناشر: حکیم روز

سال انتشار: ۱۳۹۹

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

قطع و صفحه: رقعی، ۱۱۲ صفحه

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

مرکز پخش:

انتشارات حکیم روز 09192515423

کلیه حقوق محفوظ است.

نسب شناسی ژنتیک

تحلیل فقهی و حقوقی آزمایش دی‌ان‌ای
در اثبات نسبت و نفی ولد

نویسنده: شهلا هاشم‌زاده

فهرست مطالب

6.....	مقدمه
15.....	اهداف از تألیف این کتاب
18.....	فصل اول: کلیات
20.....	بخش اول: مفهوم شناسی
20.....	گفتار اول: تعریف نسب و انواع آن
21.....	انواع نسب
21.....	1. نسب مشروع ناشی از ازدواج
21.....	الف) نسب مادری
22.....	ب) نسب پدری
22.....	2. نسب ناشی از شبهه
23.....	3. نسب نامشروع
23.....	گفتار دوم: نفی ولد
23.....	1) تعریف نفی ولد
25.....	2) ارکان دعوی
25.....	3) مراحل دادرسی
27.....	گفتار سوم: آزمایش های ژنتیکی
29.....	1) آزمایش خون
33.....	2) آزمایش دی ان ای
35.....	1-2- قدرت اثباتی آزمایش "دی ان ای" از لحاظ علمی
40.....	2-2- تاریخچه آزمایش های ژنتیکی
40.....	1-2-2- نتایج حاصل تا سال 1950
40.....	2-2-2- نتایج حاصل از سال 1950 به بعد (کشف مارپیچ سه بعدی)
42.....	بخش سوم: نقش علوم جدید در اثبات دعاوی
45.....	فصل دوم: اثبات نسب و آزمایش دی ان ای
47.....	بخش اول: حجیت فقهی حقوقی دی ان ای در اثبات نسب
47.....	گفتار اول: اعتبار آزمایش «دی ان ای» از دیدگاه فقه
50.....	گفتار دوم: اعتبار آزمایش دی.ان.ای از دیدگاه حقوق
53.....	بخش دوم: ادله اثبات نسب

53.....	گفتار اول: اقرار
55.....	گفتار دوم: شهادت
56.....	گفتار سوم: فراش
57.....	3-1- مدرک فقهی قاعده فراش
63.....	3-2- اجرای اماره فراش در مورد طفل متولد بعد از انحلال نکاح
65.....	3-3- شرایط اثبات نسب با توسل به اماره فراش
70.....	3-4- اجرای اماره فراش در فرزند ناشی از شبهه یا تلقیح مصنوعی
72.....	3-5- قاعده فراش و تلقیح مصنوعی
73.....	گفتار چهارم: قرعه
77.....	بخش سوم: انحصار یا عدم انحصار ادله اثبات نسب
79.....	فصل سوم: آزمایش دی ان ای و نفی ولد
82.....	بخش اول: نفی نسب از دیدگاه فقه و حقوق ایران
85.....	بخش دوم: دی ان ای و نفی نسب
85.....	گفتار اول: بررسی نحوه ی آزمایش دی ان ای در رد ابوت و میزان قطعیت آن
86.....	گفتار دوم: حجیت فقهی حقوقی دی ان ای در نفی ولد
89.....	بخش سوم: ادله های مورد استناد در رد و پذیرش حجیت آزمایش های دی ان ای در نفی نسب
90.....	گفتار اول: ادله مورد استناد نظریه عدم پذیرش حجیت آزمایش دی ان ای در نفی نسب
91.....	ادله ی اصلی نفی ولد (لعان)
94.....	گفتار دوم: ادله ی مورد استناد نظریه ی پذیرش حجیت آزمایش های دی ان ای در نفی نسب
96.....	خلاصه
101.....	نتیجه گیری
107.....	پیشنهادهات
108.....	منابع

مقدمه

نسب که در لغت به معنای قرابت و خویشاوندی است در اصطلاح رابطه حقوقی و خونی موجود بین دو نفر را گویند که ممکن است مشروع یا نامشروع باشد. نسب حقیقت شرعی نیست، بلکه در فقه و حقوق بر معنای عرفی و لغوی اطلاق می‌گردد، یعنی نسب عرفاً و لغتاً رابطه‌ای است که از پیدایش یک انسان از انسان دیگر انتزاع می‌شود. نسب مشروع هنگامی حاصل می‌شود که از طریق ازدواج صحیح یا رابطه‌ای که در حکم آن است به وجود آمده باشد و نسب وقتی نامشروع است که در اثر نزدیکی زن و مردی که بین آن‌ها علقه زوجیت وجود نداشته، کودکی به وجود آید و والدین یا یکی از آن‌ها به عدم زوجیت عالم باشد. از این رو چون شریعت با توجه به فطرت انسان‌ها نسبت به اتصال و حفظ نسب حریص است اصول و قواعدی برای ثبوت نسب مقرر کرده تا خانواده و جامعه استقرار پیدا کند. (صفائی و امامی، 1376، ص 13)

به طور کلی دو نوع دعوا در این حوزه مطرح است؛ یکی دعوای اثبات نسب و دیگری نفی نسب (نفی ولد). دعوای اثبات نسب ممکن است در موارد متعددی طرح شود، مانند آن که شخصی می‌خواهد ثابت کند فرزند دیگری است یا شخصی می‌خواهد اثبات کند که پدر یا مادر یک کودک است. نفی ولد نیز هنگامی اتفاق می‌افتد که مرد به دلایل مختلف از پذیرش کودک، بعنوان فرزند خود امتناع می‌کند. برای اثبات

هردوی این مباحث (اثبات نسب و نفی ولد) روش‌های مختلفی در قانون تعیین شده است. (صفایی و امامی، 14)

قانون‌گذار کشور ما، برای اثبات نسب ضوابطی را تعیین کرده است و به طور کلی می‌توان گفت دو وسیله اثبات دعوی در قانون برای اثبات نسب مقرر شده است؛ یکی اقرار است که به موجب مواد 1161 و 1273 قانون مدنی از وسایل اثبات نسب دانسته شده است. می‌دانیم که اقرار بر تمام ادله حکمفرماست؛ اگر کسی که علیه او دعوای اثبات نسب مطرح شده، به این نسب اقرار کند، هیچ دلیل دیگری برای اثبات نسب لازم نیست؛ البته به شرط اینکه نسبت به آن شخص اقرار عادتا و عقلا ممکن باشد یعنی فاصله سن دو طرف دعوا به اندازه بیان اقرار، امکان‌پذیر باشد. روش دیگری که برای اثبات نسب در قانون ما مورد تاکید قرار گرفته است، اماره قانونی «فراش» است که در ماده 1158 قانون مدنی از وسایل اثبات نسب دانسته شده است؛ به این معنا که اگر بین زن و مردی رابطه زوجیت برقرار باشد و دارای فرزند شوند، قانونگذار بیان می‌دارد که فرزند منتسب به شوهر است و این امر نیاز به اثبات ندارد. قانون‌گذار ما این دو روش را برای اثبات نسب مقرر کرده است؛ اما به این معنا نیست که سایر روش‌های اثبات منتفی باشد. بنابراین برای اثبات دعوای نسب، قانون‌گذار ما را محدود به ادله خاصی نکرده است و بیان اقرار و اماره فراش به عنوان ادله اثبات نسب از باب حصر نیست. یک اماره قضایی که اکنون در دنیا و قوانین سایر کشورها تا حدودی مطرح، اما در ایران، قانون نسبت به آن ساکت است، آزمایش‌های ژنتیکی یا همان آزمایش دی.ان.ای است.

عامل ژنتیکی، ماده وراثتی موجود در سلولهای تمام موجودات زنده می باشد که منحصر به آن موجود زنده بوده و امکان تطابق کامل با ژنتیک موجود دیگری نداشته و در جوامع انسانی از آن برای شناختن هویت اشخاص استفاده میشود و به اختصار DNA گفته میشود.

با توجه به اینکه ادله و امارات مورد نظر فقها در نفی و اثبات نسب خصوصیت و موضوعیتی نداشته و مقصود حمایت از اصل مسأله نسب به عنوان یکی از ارزش های ضروری بوده است امروزه می توان از طرق و ادله علمی که دلالت روشن تری بر مسأله دارند استفاده نمود.

فقها در حجیت اینگونه آزمایشها برای اثبات نسب و نفی ولد اختلاف نظر دارند؛ برخی به حجیت این ادله در صورت حصول علم و گروهی بر عدم حجیت آن معتقدند؛ در میان حقوقدانان اختلاف نظر کمتری وجود دارد و اختلاف موجود صرفاً در نحوه استناد به این آزمایشهاست. این تحقیق بر آن است که نقش آزمایشهای دی.ان.ای و امکان استناد به آنرا در دعاوی اثبات نسب و نفی ولد بررسی کند و ببیند آیا با مقررات موجود میتوان به این آزمایشها استناد کرد یا تا زمانی که قانون بر آن تصریح ننماید، چنین مجوزی وجود نخواهد داشت. با توجه به اینکه همه ادله اثبات نسب مبتنی بر ظن است و احتمال اثبات خلاف در آنها وجود دارد و نیز به لحاظ غیرانحصاری بودن ادله مذکور، باید بتوان آزمایشهای ژنتیک را به عنوان یک دلیل جدید در بسیاری از دعاوی اثبات نسب استفاده کرد، لکن برای ایجاد بستر لازم برای استناد به آن نیاز به تصریح قانونی وجود دارد.

دیرزمانی نیست که استفاده از آزمایشهای ژنتیک به عنوان یک شیوه مهم تشخیص هویت انسانی در جهان مطرح گردیده است. در حقوق ایران به لحاظ بدیع بودن مسأله اثبات نسب از طریق آزمایش ژنتیک، موضع قانونی مشخصی وجود ندارد و علیرغم استقبال افراد جامعه از پیشرفت روزافزون آزمایشهای "دی.ان.ای" و دقت این آزمایشها در مقایسه با سایر طرق اثبات نسب، بررسی کافی و وافی درباره آن صورت نگرفته است؛ زیرا پذیرش این آزمایشها برای اثبات نسب در فقه به روشنی تبیین نگردیده و مسأله حجیت آن دغدغه ایی است که نیاز به تفحص دارد تا با تبیین مبانی فقهی امکان ارائه راهکار قانونی نیز فراهم گردد.

در این باره برخی معتقدند که راه اثبات نسب منحصر به اقرار و اماره فراش است که در قانون و در متون فقهی بیان شده است، برخی هم معتقدند آنچه موضوعیت دارد، علم به واقع یا ظن قریب به علم و قابل اعتماد است و از هر راهی که علم به رابطه نسبی و رابطه پدر و فرزندی پیدا کنیم، کفایت می کند. به نظر می رسد قانونگذار ما باید این نقص را به نوعی برطرف کند.

از طرفی به زعم نویسنده، استفاده از این دلایل علمی در زمینه اثبات نسب خارج از نصوص شریعت نیست، این کار که به یاری علم انجام می شود شگفت و تازه است ولی چون حرمت خانواده و قوانین را نمی شکند و با حسن نیت در خدمت خانواده و جامعه قرار می گیرد مباح است، و در صورتی که حقیقت علمی این دلایل ثابت شود دلیل قاطعی بر اثبات نسب شناخته می شود و به مانند دلایل دیگر از آن

استفاده خواهد شد. توجه به این نکته ضروری است که فقهای قدیم بر حسب زمان و دوره ای که در آن زندگی میکردند در مورد نسب و وسایل اثبات آن اجتهاد نمودند، مدت حمل را در نظر میگرفتند و به توانایی زوج در رابطه زناشویی توجه میکردند که اینها دلالت میکند براینکه هدف آنها چیزی جز تشخیص نسب و رسیدن به یقین نبوده است. اما امروزه با گسترش و پیشرفت علم این امکان برای ما حاصل شده که میتوانیم با استفاده از وسایلی که وجود دارد از این نعمتی که در اختیار احکام شریعت قرار گرفته برای اثبات نسب کمک بگیریم و بهتر است در این قضایا اجتهاد شود، به خصوص نظرات و گزارشهای پزشکان جمع آوری شود و تحت نظر نهاد یا سازمان علمی این مباحث مورد بررسی قرار بگیرند تا ایرادات و اشکالاتی که موجود است آشکار و برطرف گردد و نیز اختلافاتی که حول این مساله وجود دارند کاسته شود تا کسی در تحیر و اشتباه نیفتد.

اگرچه ممکن است آزمایشهای ژنتیک در حال حاضر توسط اشخاص یادادگاه مورد استفاده قرار گیرد، اما قانونی که برامکان استفاده از این شیوه حکومت نماید یا در موارد لزوم به قضات امکان اجبار به انجام آزمایش را دهد، وجود ندارد. این تحقیق برآن است که جایگاه فقهی و حقوقی آزمایشهای "دی ان ای" و امکان قانونی استفاده از آن را باتوجه به قوانین موجود بررسی نماید. لذا مسأله اساسی این تحقیق آن است که آیا امکان اثبات نسب و نفی ولد با آزمایش "دی ان ای" وجود دارد؟ آیا پذیرش اینگونه آزمایشها به عنوان دلیل جدیدی برای اثبات نسب و نفی ولد امکان پذیر است یا آنکه ادله اثبات نسب جنبه انحصاری دارد و لذا دلیل

جدید دیگری که بتوان با آن به حقیقت دست یافت، قابل پذیرش نیست؟

نویسنده در تحقیق حاضرسعی می‌کند مبانی و دلایلی را که متفکران و قانون‌گذاران براساس آنها به اظهار نظر پرداخته‌اند، با تحلیل منطقی به اعتبار یا عدم اعتبار آزمایش‌های «دی ان ای» به روش کتابخانه‌ای و از طریق اینترنت بررسی کند و در نهایت پاسخ روشنی به حجیت اینگونه آزمایشها در دعاوی اثبات نسب و نفی ولد ارائه نماید.

1. نقش آزمایش‌های «دی. ان. ای» در اثبات نسب از دیدگاه فقه امامیه و حقوق ایران، مهشید سادات طبائی (1391)

از نظر نویسنده ی این مقاله، بررسی ادله اثبات نسب حکایت از آن دارد که این ادله حصری نیست و در زمان خود تمامی دلایل اثبات را در بر میگرفته است و راه قابل اعتماد دیگری برای اثبات، غیر از آنچه در متون فقهی مطرح گردیده است وجود نداشت. روش تحقیق در این مقاله مطالعات تو صیفی و نظری بوده که نتیجه تحقیق حاکی از آن است که: امروزه آزمایش‌های «دی ان ای» به ویژه در مواردی که نسب طفل میان افراد مشخصی مردد باشد با قاطعیت تعیین کننده نسب و فصل کننده مناقشه است. از آنجا که ماهیت ادله اثبات دعوی ظنی و اعتبار آنها نسبی است و تنها به عنوان راهی برای رسیدن به واقع، توسط شارع تعیین شده‌اند و نصی مبنی بر موضوعیت داشتن هیچ یک از آنها وجود ندارد و محصور در موارد مذکور از طرف شارع نیستند، امکان تلقی آزمایش‌های دی ان ای بعنوان یک دلیل مستقل در اثبات نسب وجود دارد و ضمن

اینکه اکثر فقها و حقوقدانان بر حجیت آزمایش‌های دی‌ان‌ای در صورتیکه مفید علم باشد اظهار نظر نموده‌اند.

2. بررسی مشکلات احتمالی در تجزیه و تحلیل پدر واقعی در ارتباط با پدر فرضی، نیکول شووارک و دیگران (2006)

در این مقاله نویسنده بر صحت روش‌های تشخیص پدر واقعی فرزند از جمله روش DNA تاکید دارد و در این مطالعه 164 نفر از 27 خانواده در ارتباط با شباهت‌های DNA در میان اعضای خانواده مورد مطالعه قرار گرفت. احتمال شباهت‌های DNA در پدران فرزندان بیشتر از عموها و سایر اعضای خویشاوندان بود. لذا این نتایج نشان می‌دهد که برای تشخیص پدر و اعضای خانواده‌ی افراد می‌توان به آزمایش‌های ژنتیکی تکیه کرد اما دامنه و زمینه‌ی بررسی باید بسیار گسترده و دقیق باشد.

3. چه کسی پدر است؟ «تجدید نظری بر جرم اخلاقی» تقلب پدری"، لسلای کانولد (2008)

در استرالیا طرفداری مردان از مسئله‌ی "پدر واقعی" متناقض و متعدد است گاهی موافق با تغییرات در قانون پدر و گاهی مخالف. با این وجود فمینیست‌ها واکنشی آهسته و آرام به بازبینی گفتمان پدری نشان داده‌اند در این مقاله نویسنده به تجزیه و تحلیل و پاسخ به اظهارات تجربی و هنجاری موجود به آنچه که گفتمان حقوقی پدری در برابر «تقلب پدری» است بیان می‌دارد.

از نظر نویسندگان آزمایش‌های DNA می‌تواند روشی قابل اعتماد به تشخیص مسئله‌ی پدری باشد چراکه عدم تشخیص یا « تقلب پدری » می‌تواند باعث صدمه زدن به بطن خانواده و مخصوصاً کودک باشد.

4. تحلیل DNA قبل از تولد کودک و انجام تست تشخیص پدری، کاکاسته و زاس بیر و وارگا (2005)

در این مقاله نویسنده بیان می‌دارد که در تجاوز به دختران جوان که اقدام به سقط جنین می‌نمایند و یا پس از تولد کودک او را رها می‌کنند می‌توان با انجام آزمایش DNA از جفت و بافت خونین برای تشخیص فردی که اقدام به تجاوز به عنف نموده و یا مادری که اقدام به سقط جنین نموده اقدام نمود.

در این مطالعه 6 مورد (چهار مورد تجاوز به عنف و دو مورد که در آن مادر کودک را رها نموده) مورد مطالعه‌ی تجربی و آزمایشگاهی قرار گرفته اند.

5. 15 نتیجه از آزمایش‌ها و تست‌ها، جفرسون اینگرام و جان کلوتر (2009)

اغلب شواهدی که به دادگاه به طور مستقیم ارائه می‌شوند آزمایش‌ها و تست‌های خارج از دادگاه است قوانین عمومی در خصوص پذیرش شهادت در رابطه با نتایج آزمایش و تست، و استفاده از شواهدی که شامل یک سری نمودارها و اشکال ناشی از انجام آزمایش و تست ایجاد شده به عنوان یک قاعده‌ی کلی اجرا می‌شود. همچنین شواهدی از بدن مانند کبودی، گرفتن نمونه مثل بزاق، خون و ... رایج است. چنین

شواهدی اگر چنانچه استانداردهای مناسب را رعایت کند می‌توان به آنها در دادگاه استناد کرد.

نتایج آزمون گروه خون اطلاعات مفیدی را ارائه می‌کند اما از آن مفید تر و قابل اطمینان تر آزمایش‌های DNA هستند. شواهد مبتنی بر خون و DNA به طور کلی برای اهداف شناسایی مورد استفاده قرار می‌گیرد مثلاً در رابطه با تعقیب جزایی تجاوز به عنف، تجاوز، قتل و در اقدامات پدری مدنی و کیفری. البته فردی که مسئول اجرای چنین آزمایش‌هایی است باید فردی واجد شرایط انجام آزمون که یک تکنسین واجد شرایط پروتکل‌های مناسب برای انجام تست باشد.

یک اماره قضایی که اکنون در دنیا و قوانین سایر کشورها تا حدودی مطرح، اما در ایران، قانون نسبت به آن ساکت است، آزمایش‌های ژنتیکی یا همان آزمایش دی.ان.ای است. فقها در حجیت اینگونه آزمایش‌ها برای اثبات نسب و نفی ولد اختلاف نظر دارند؛ برخی به حجیت این ادله در صورت حصول علم و گروهی بر عدم حجیت آن معتقدند؛ در میان حقوقدانان اختلاف نظر کمتری وجود دارد و اختلاف موجود صرفاً در نحوه استناد به این آزمایش‌هاست. این تحقیق بر آن است که نقش آزمایش‌های دی.ان.ای و امکان استناد به آن‌را در دعاوی اثبات نسب و نفی ولد بررسی کند و ببیند آیا با مقررات موجود میتوان به این آزمایش‌ها استناد کرد یا تا زمانیکه قانون بر آن تصریح ننماید، چنین مجوزی وجود نخواهد داشت.

باتوجه به اینکه همه ادله اثبات نسب مبتنی بر ظن است و احتمال اثبات خلاف در آنها وجود دارد و نیز به لحاظ غیرانحصاری بودن ادله

مذکور، باید بتوان آزمایشهای ژنتیک را به عنوان یک دلیل جدید در بسیاری از دعاوی اثبات نسب استفاده کرد، لکن برای ایجاد بستر لازم برای استناد به آن نیاز به تصریح قانونی وجود دارد.

دیرزمانی نیست که استفاده از آزمایشهای ژنتیک به عنوان یک شیوه مهم تشخیص هویت انسانی در جهان مطرح گردیده است. در حقوق ایران به لحاظ بدیع بودن مسأله اثبات نسب از طریق آزمایش ژنتیک، موضع قانونی مشخصی وجود ندارد و علیرغم استقبال افراد جامعه از پیشرفت روزافزون آزمایشهای "دی.ان.ای" و دقت این آزمایشها در مقایسه با سایر طرق اثبات نسب، بررسی کافی و وافی درباره آن صورت نگرفته است؛ زیرا پذیرش این آزمایشها برای اثبات نسب در فقه به روشنی تبیین نگردیده و مسأله حجیت آن دغدغه ایی است که نیاز به تفحص دارد تا با تبیین مبانی فقهی امکان ارائه راهکار قانونی نیز فراهم گردد.

اگرچه ممکن است آزمایشهای ژنتیک در حال حاضر توسط اشخاص یادادگاه مورد استفاده قرار گیرد، اما قانونی که بر امکان استفاده از این شیوه حکومت نماید یا در موارد لزوم به قضات امکان اجبار به انجام آزمایش را دهد، وجود ندارد. این تحقیق بر آن است که جایگاه فقهی و حقوقی آزمایشهای "دی ان ای" و امکان قانونی استفاده از آن را با توجه به قوانین موجود بررسی نماید.

اهداف از تألیف این کتاب

هدف از تألیف این کتاب بررسی نقش آزمایشهای دی.ان.ای و امکان استناد به آن در دعاوی اثبات نسب و نفی ولد می باشد و اینکه آیا با

مقررات موجود میتوان به این آزمایشها استناد کرد یا تا زمانیکه قانون برآن تصریح ننماید، چنین مجوزی وجود نخواهد داشت.

هدف عمده ی دیگر، شنا ساندن آزمایشهای علمی به ویژه آزمایش "دی ان ای" بعنوان یکی از روشهای متقن برای اثبات نسب و نفی ولد می باشد. در نهایت، مطالعه و بررسی برای تشخیص مباینت یا عدم مباینت چنین آزمایشهای با نصوص شریعت بوده و اینکه در نهایت بتوان با چنین تحقیقاتی خلاهای قانونی در مورد استناد به آزمایش "دی ان ای" را برطرف کرد.

نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه ها و یا پاسخگویی به سوالات (توصیفی، تجربی، تحلیل، محتوا، اسنادی، تاریخی)

در این تحقیق برای رسیدن به اهداف پژوهشی و پاسخگویی به سوالات محوری، از روش توصیفی، کتابخانه ای و مطالعات نظری و جستجوهای اینترنتی استفاده خواهد شد.

تحقیق توصیفی، آنچه را که هست توصیف و تفسیر می کند و به شرایط یا روابط موجود، عقاید متداول، فرایندهای جاری، آثار مشهود یا روندهای در حال گسترش توجه دارد. توجه آن در وجه اول به زمان حال است، هر چند غالباً رویدادها و آثار گذشته را نیز که به شرایط موجود مربوط می شوند مورد بررسی قرار می دهد.

تحقیق توصیفی شامل جمع آوری اطلاعات برای آزمون فرضیه ها یا پاسخ به سئوالات مربوط به وضعیت فعلی موضوع مطالعه می شود. یک مطالعه توصیفی چگونگی وضع موجود را تعیین و گزارش می کند.

روند کلی حاکم بر مطالعات در این پژوهش از یک بخش اصلی تشکیل شده است: روش کتابخانه ای است و ابزارهای زیر را جهت جمع آوری داده ها به کار گرفته شده است.

www.Ketab.ir